

”...én lettem nemzedékem és az irányzatok árulója”

Beszélgetés Zalán Tiborral

Azt már megtanulhattuk Zalán Tibortól, hogy „a költő mackónadrágban is költő”, és ha a teljes életművet átfogó irodalmi munkásságáról vagy költői irányzatairól kérdezem, kiderül, hogy mi minden más még Zalán ugyanabban a mackónadrágjában.

– Többféle irodalmi irányzatot is képviseltél – avantgárd, aztán a tárgyi költészet –, ezeket mennyire érezted sajátodnak? Izgalmas kaland vagy feladat volt megtanulni a formanyelvet, amit ezek kínálnak? Mennyire lehet ezt saját lírai nyelvként felfogni?

– Iliá Mihály, a Tiszatáj egykori főszerkesztője, mára atyai jóbarátom és mindétig mestere azt mondta nekem egyszer, épp csak kezdő voltam: maga sokféle dolgot ír sokféleképpen, nem lesz ennek jó vége, írjon kevesebb kitérővel, a költő mindig egyfélélt ír, mármint a jó költő, mondta. Én akkor némi méltatlankodással azt válaszoltam, tanár úr, én úgy leszek jó költő, hogy mindenfélét írok, mindent, amihez kedvem van, és úgy, ahogy a kedvem tartja. Majd meglátjuk, mondta. Azóta sem szoktam le a műfajtalankodásról. Amikor megjelent az első kötetem – hosszadalmas cenzurális tortúra után –, és adtak rá két díjat (az adott év legjobb elsőkötetének kijáró díjat, illetve Győrben egy Radnóti-díjat), akkor boldog voltam; de valahol sejtetem, hogy most nagyon el fogok tévedni, ha komolyan veszem ezeket a kitüntetések – meg

magamat. Jelesen, életem végéig követhetem azt a leginkább népi szürrealista versképzésre emlékeztető vonalat, amelyet Nagy László képviselt akkor nagyon magas színvonalon a költészetben, és mindig csak negyedik-ötödik epigon lehetek majd, aki minden hónapban rutinból megír és elküld a szerkesztőségeknek két-három „ilyen” verset, jelen lesz ugyan, de egy idő után magamagát sem veszi komolyan, vagy... meg untam is már, amit csináltam, amiért díjakkal elismertek. Akkor mi legyen? Egyetlen hirtelen hátra bukfencsel átmentem avantgárdba. A népi szürrealisták, akik addig kitüntettek a bizalmukkal is, azonnal árulót kiáltottak, én lettem a nemzedékem és az irányzat árulója.

A párizsi magyar avantgárdok nagy szeretettel öleltek magukhoz, majd az amerikaiak is, amit kezdetben élveztem. De eljött az idő, amikor észre kellett vennem, hogy a megszólalás-hoz való viszonyomban ugyanott tartok, mint előzőleg, csak most máshogy ugyanott. Bármikor szétdobálhatok mindent, jelöltet és jelentést, linearitást és kétdimenziós térbeliséget,

Apa, anyja fiatalon

meztelen nőket pakolhatok ide és rakhatok oda, rá kellett jöjjenek, megint bajban vagyok, ismét rossz úton poroszkálok, előbb-utóbb önmagam magamat unó epigonjává válok. Ismét kiderült, nem vagyok hűséges alkat, de azt szerencsére mindig tudom, hogy hol tartok. Úgy mentegetem magamat: a személyiségem s az abból fakadó megszólalási erő az állandóság a munkáimban. (Azóta is így mentegetem...) Mármint, hogy én írom a verset, a bármilyet, és ez a fontos! Meg az, hogy akármit is írok, az olvasónak az első sorok után derüljön ki, legyen nyilvánvaló, ha nincs is ott a meló fölött a nevem, hogy ezt nem írhatta más. Ha meg tudom csinálni, nem lehetek szar költő.

Amikor szakítottam az avantgárdokkal, már javában romantikus elégiákat írtam, mert akkor ezek izgattak. Az avantgárdok is menten árulót kiáltottak, kétszívűnek minősítettek. Amikor az elégiaköltészetet abbahagytam, és a tárgyias költészet magam által kialakított formája felé fordultam, ami annyit tesz, hogy a személyiséget igyekszem – a megszólalás-

megszólítás szintjén – kizárni a szövegből, már mindenki átkozott. Akkorra már sok követője-epigonja akadt az elhagyott elégiahangnak, folytatást vártak tőlem, s lám, erre én írom ezeket a szálkás vackokat! Valahogy így telt az írói életem. Amikorra elfogadtak, akkorra mindenholnan továbbálltam. Mit tegyek, ha megérezem a szagát annak, hogy a magam számára unalmas, amit csinálok, illetve, hogy rutinból csinálok valamit, egyszerűen meglépek. A költészetet nem lehet rutinból csinálni, vagyis lehet, persze hogy lehet, csak nem érdemes. A szakmát meg kell tanulni, de aki csak a szakmát tanulta meg, és „szakmailag” tud csak írni, az költőileg halott. Ezen meg lehet ütközni, ezzel lehet vitatkozni, csak nem érdemes.

Ma sem izgat, hogy mit várnak el tőlem, ahogy az sem, hogy tegnap mit vártam el én magamtól. Megszoktam, amikor rímeseket írok, akkor a szabadversesek hörögnek, amikor szabadverset, akkor a rímesekek, amikor időmértéket, akkor a szószabadságosak... szóval, valaki mindig hörög...

Szabad vagy kötött? Mitől szabad, és mitől kötött valami? Volt egy verseskötetem, amelyben 27 verset szerepeltettem, 27 huszonhét soros verset, akkoriban fontos volt számomra ez, mert a 27 a tökéletes szám, $3 \times 3 \times 3$ az éppen ennyi. A kutya se vette észre ezt, de nekem fontos volt. Az ilyesmit azért elég nagy kötöttségnek lehet tekinteni. Most valamiért, az utolsó egy-két évben, 9 soros 9 szótagos strófákat írok, kilenc versszakból áll össze a vers, ráadásul a 9×9 az 81, $8 + 1$ az, akárhogy is számoljuk, megint csak 9. Erre mondhatják, hogy szimpla számmisztika, spekuláció, de nekem nem az, olyan a feladat, mint kötött formával dolgozni, csak ha lehet, sokkal nehezebb. Nincsenek szótaghatárok a sorok végén, olykor szabálytalanul választom el a kilencedik szótag után a szavakat, így játszhatok a rossz elválasztás okozta szemantikai helyzettel is; most ezt élvezem, most ez izgat nagyon, és füttyülök arra, hogy ki mit mond, mit vár, követel ilyen divat vagy

olyan kánon (e kettő sokszor esik egybe – és össze) nevében.

– *Pályád legelején Arctalan nemzedék címmel írtál egy esszét nemzedéked problémáiról, elég komoly rendszerkritikát fogalmaztál meg benne társadalomról, könyvkiadásról, lapszerkesztésről... Akkor a botrányt kavart, hogy az egész szakma és közélet felkapta a fejét, hogy ki ez a fiatal költő? Milyen következményekkel járt ez a szakmai életben, pályád alakulásában?*

– Mára ellentmondásos érzésekkel gondolok vissza az esszé megjelenésére, illetve az akkori, majd azt követő időkre. Kétségkívül meghatározta az indulásomat, már ami az intézményi kereteket illeti. Botrányt kavarni az irodalomban akkor nem volt nagyon divat, és nem is nagyon volt tanácsos – de a történet bizonyossága szerint mégis lehetett. Ma meg, szerintem, irodalmi művel egyenesen lehetetlenség. Az, hogy a szakma és a közélet felkapta a fejét rá, azt is jelentette, hogy a szakma és a közélet még odafigyelt az irodalomra, ezt megfordítva, az irodalom és a szakma számára is fontos volt még, mit állít valaki, adott esetben, egy esszében. Trambulin-hatáshoz tudnám hasonlítani az *Arctalan nemzedék* szerepét az indulásomban. Anélkül, hogy tudtam volna, mi lesz a hatása, ráugrottam egy deszkára, ami feldobott, és beejtett a nagymedence közepébe, amit irodalomnak, irodalompolitikának stb. hívnak. Mindenki kíváncsi volt rám, mindenki ismerőseként kezelt egyszerre, vagy meg akart ismerni, ma celebségnek hívnánk ezt, a celebség kötelező stallumai és média-megcsináltsága nélkül. Ez jó volt, tagadhatatlanul élveztem is a népszerűséget, bár még nem nagyon tudtam úszni! Nem kellett megküzdenem a nevem bevezetéséért a költészetbe; bár a témám az arctalanság volt, egyszerre ott volt az arcom az összes kirakatban; nem vettem észre, magam váltam az esszém cáfolatává. Pályám alakulását azért külön kell választani a szakmai életemtől. Indulásom első évtizedei meredek ívelést hoztak, díjak, elismerések, népszerűség,

szerkesztőségi munka, írószövetségi választmányi tagság, költőiszakosztály-vezetőség – ki tudja, mi még!

Nem vettem észre, hogy volt ennek a diadalmenetnek egy borúsabb oldala is. Rengeteg irigyem támadt a szakmán belül, mi több, ellenségem is, akik könyörtelen aknamunkát folytattak ellenem, és amikor a nyolcvanas évek végén önként „kivonultam az irodalom díszletei közül”, odáig vetemedtek, hogy összefogtak, és vehemensen, szinte (karakter)gyilkos szándékkal hátba is támadtak. (Ők ismert – és sokak által elismert – figurái ma is az irodalomnak.) Én akkor is, most is, kis belezőknek hívom őket. Lényegiségük, hogy mosolyognak rád, amikor elhaladnak melletted, és te észre sem veszed,

Kis dagiból lesz a nagy dagi – gyermekkor Abonyban

hogy közben felhasítják az oldaladat. Ők továbbállnak, te pedig állva maradsz, és megpróbálsz összenyalábolni a kibomló beleidet. A piszkos háború máig tart, pedig én nem vagyok már bent, hogy valakinek a pozícióját veszélyeztetném. Akár elbizakodottá is tehetne, hogy még így sem tudnak kikerülni. Akkoriban nyilván az volt a baj, hogy túl gyorsan és öntörvényűen emelkedtem, váltam ki az arctalanok közül, miközben nem csapódtam oda senkikhez, beleért-

ve az akkori két ellenzéki csoportosulást is. Mint később megtudtam, ez utóbbi fejtörést és bajokat okozott, egyszóval problémássá lettem. Most is az a gond velem, hogy nem csatlakoztam sehova a nagy lángososztás idején, és azóta sem; legkevesebb, hogy így gyanús, mert kiszámíthatatlan vagyok. Engem tehát nem kell támogatni egyik oldalról sem, de feltétlenül ügyelni kell arra, nehogy valakinek a prédate-rületét veszélyeztessenem, valami érdekkörbe, megállapodásba belezavarjak! Néha arra gondolok, most lenne igazán jó megint arctalannak lenni – még az esszé előtti időkből. De ez már nem megy. Ha másoknak nem sikerül minden igyekezetük ellenére kitörölni az arcomat az irodalomból, akkor miért erőlködjem ezen én helyettük?

Feleségem, Szentpétery Csilla, még diákként

– *Hogyan talált rád a meseírás? Vagy te találtál rá?*
 – Ahogy a próza vagy a dráma felé is elsősorban megrendelésre mozdulok, úgy az első papírra vetett mesémet is megrendelésre írtam. (Egyébként rengeteg mesét találtam ki a gyerekeimnek altatás előtt kicsi korukban, de ezeket kizárólag nekik találtam ki, így az ő tulajdonuk

– ha egyszer közléteszik azt, amire ezekből emlékeznek, az ő nevüket kell majd a szövegek fölé írni!) Az először megrendelt törpés mesét, a *Bongócot* olvasni tanuló gyerekeknek írtam. Sajnos, csak két rész készült el belőle. Közben a gyermekeim folyamatosan arra unszoltak, írjak olyan mesét, amelyiknek olyan főhőse van, amilyen egyetlen más mesében sem lehet. Akkor kitaláltam Hi-szent, a guruló madarat, aki-nek nincsen szárnya, nincsen lába, maréknyi gombóc, jelentéktelen szürke tollazata van, egyetlen piros, kiálló toll a dísz. A gyermekeim-mel közösen találtuk ki, hogy régen ez a madár gurult, de aztán a futóműve eltörött egy bal-eset során, amelyet a jégpacsirta okozott, mert beleesett miatta egy szakadékba. Azt is együtt agyaltuk ki, hogy a pacsirta a büntudata miatt térjen vissza a „tett helyszínére”, ott kezdjen el énekelni, és dallamára a guruló madár emelkedjék föl, járja be így a világot, sőt, az űrt se hagyja ki, ezzel elértük, hogy történjék meg ve-le sok minden. A könyv több kiadásban is megje-lent. Egy másik irány. A gyermekeimnek nagyon sokat kellett meséljek esténként, jóformán min-den valamire való gyermekkönyvet együtt ki-végeztünk. Valami feltűnt nekem, ami nemcsak feltűnt, de fel is háborított a legtöbb mesében: nagyon nőelleneseknek találtam őket, a nők vagy lányok szinte mindig passzív, ha nem ne-gatív szereplői a történeteknek. Elhatároztam, igazságot szolgáltatok, és *Királylányok könyve* címmel írok egy mesegyűjteményt, amelyben negyven talpraesett királylány küzd, harcol, és nyeri el bátorságával, leleményességével és áll-hatatosságával a boldogulását. Két részletben ki is adták a meséket, azok is több kiadást értek meg, remélhetőleg egyszer együtt is meg fog jelenni a negyven királylányos történet. A kö-zelmúltban látott napvilágot két meseköny-vem, *A rettentő görög vitéz* és a *Háry – A rettentő magyar vitéz*. Meglehetősen régen adtam ki vi-szont gyermekvers-gyűjteményt, *Mi kerül a vászonra?* volt a címe. Most egy újabb vár kiadás-ra, *Bobózások és Zizizések* címmel. Több tucatnyi

báb- és gyermekdarabomat, illetve meseátiratokat játszották és játsszák különféle színházak. Legutolsó ilyen munkám Fodor Tamás rendező felkérésére készült, *100+1 holdaspagony* a címe, és a Stúdió K színház mutatja be, ha a vírus engedi.

– *A születés és halál hogyan manifesztálódik a könyveidben?*

– Születés – az már elmúlt, azzal nem foglalkozom. Engem íróként mindig a halál izgatott. Már fiatalkoromban is, pedig olyankor az embert még az élet érdekli. Nekem a halál akkoriban elsősorban téma volt, és nem feltétlenül az élet ellentételezéseként fogtam föl vagy használtam, sokkal inkább annak részeként, az élet értelmezhetőségének feltételeként. A halál nem a rossz vagy a félelmetes, vagy akár a jó megtestesítője volt már akkor sem a számomra, mert a halál nem tekinthető etikai kérdésnek, sokkal inkább a létezés mellérendeléses tartozéka. Kora huszonéves koromban leírtam egy versemben, hogy huszonnyolc évesen akarok meghalni. Homályosan sem emlékszem arra, miért éppen ennyi idős koromban, de ma már mindenképpen badarságnak, finomítva költői túlzásnak tartom ezt. Ahogy azt is, mennyire meg voltam sértődve, amikor betöltöttem a huszonnyolcadik évemet, és nem haltam meg – csak úgy, magamtól. Mert a halált nem az élet eldobásaként terveltem ki a magam számára. Inkább azt gondoltam, ennyi idő elég lesz mindenhez és mindenből. Ma már, amikor pár nap választ el a hatvanhatodik év áthaladásától, úgy gondolom, még ennyi sem elég ahhoz, hogy nyugodt szívvel menjek el. Sok dolgom van, sok mindent nem éltem meg, és még sok minden éltet ezen a földön. Kezdem egyre jobban magamévá tenni azt a bárgyú elképzelést, miszerint az ember annyi idős, amennyinek érzi magát. Belátom, ez inkább az érettebb, de szigorítsunk, az idősebb kor filozófiája, mégis vizsgáló – egyben rámutat arra is, hogy nekem nem a halállal van bajom, hanem az idővel, ami mostanában a legintenzívebben foglalkoztat.

Az idő. Ahogy mások is, „civilben” nem a haláltól félek, hanem az odáig vezető út megpróbáltatásaitól, esetleges kiszolgáltatottságától. Íróként ma már nemcsak forma, kifejezési eszköz, hanem létezési mód számomra a halál. Együtt élem meg az élettel, minőség és megjelenés, szín és jelenlét; a létezést éppúgy lefedi a munkáimban, mint a semmit, természetesen metafizikus értelemben.

– *Színdarabíráskor mennyire befolyásol a „megrendelő” kérése, milyen kompromisszumokra vagy hajlandó mint szerző a rendezőkkel?*

Hordónégyes: bátyám, apám, anyám és én – úgy harminc évvel ezelőtt

– A megrendelést inkább hívjuk felkérésnek, és akkor pontosabbak is vagyunk, meg a kérdés is jobban körüljárható. Amikor tehát a „megrendelő” bejelentkezik, ritkán teszi úgy, hogy azt mondja, írjal már valamit, mi pedig majd előadjuk. Általában valamit szeretne valahogyan és valakikkel megvalósítani a színpadon, amiről van elképzelése, de a megírás eszközeit nálam képzeli el meglévőknél. A felkérés tehát önmagában még nem befolyásolás, rám van bízva a döntés, akarok-e darabot írni – vagy bármit átírni, adaptálni vagy átvezetni – a (fel)

kérésnek megfelelően, vagy sem. A megrendelőnek annyi lehetősége van, hogy elfogadja vagy visszautasítja, amit írok. A változtatások általában nem az ő terepasztalán történnek meg, ha megtörténnek. Legutóbb a Zentai Magyar Kamaraszínházról érkezett felkérés, hogy írjak a negyvennégyes magyar népiertés témakörét érintő darabot. Vállaltam. A felkérés elfogadását általában egyeztető megbeszélés követi. Wisner Johann igazgató arról tájékoztattott, hány hadra fogható színésze van, milyen korúak, milyen a színpada, amelyre a darabot írni kell, milyen technikai lehetőségeik vannak, sőt, még a nézőtérrel is beszéltünk. Én elmondtam neki, hogy történelmi darabot egyet írtam életemben (Gyulán, a Várszínházban be is mutatták), és többet nem is szándékozom már írni, mert nem az én alkotomnak való. De a történelem, az adott időszak meg fog jelenni a színpadon, nem nagy történelmi tablók formájában. A darabot elfogadta, decemberi bemutatót terveznek. Hátra van – még számomra is – a színpadra állítás kérdése a gyakorlatban. Igen, a rendező. Szerencsére színházban dolgozom – a Békéscsabai Jókai Színház dramaturgia vagyok jó évtizede –, így más a viszonyom a színpadra állításokhoz, mint annak, aki papíron tudja csak megálmodni darabja előadását. Sok időbe telt, míg megszoktam, de ma már természetesen tartom, hogy a szöveg csak része, és nem is feltétlenül mindig meghatározó eleme az előadásnak. A rendezőnek kell legyen elképzelése a szöveg alapján az előadásról, amit tiszteletben kell tartani, ahogy neki is az írói elképzeléseket és érzékenységet. Ezek összeegyeztetése nem mindig problémamentes. Itt van például a Wittgensteini mondat: „amit lehet mutatni, azt nem lehet mondani”, amelynek második egyisége a színpad világában, és az én nézeteim szerint, úgy hangzik: azt nem kell mondani. A szerző általában az utolsó névelőig ragaszkodik a szövegéhez, ami érthető, de nem szerencsés. Nagyon más a dráma és az előadás! Az arányokat a rendezőnek kell benne megtalálnia

a szöveg- és egyéb komponensek között. Nem kompromisszumról van tehát szó, hanem közös gondolkodásról, amelynek eredménye lehet változás, de lehet a szöveg változatlanul hagyása is. Ez a közös gondolkodás persze lehet késhegyig, anyázásig menő vita is, ami nem baj, ha az előadásért folyik, nem pedig presztízskérdések miatt robban ki. Előfordult, hogy a bemutató után nem fogtam kezét a rendezővel, de ez nem jellemző. (Nem volt rossz előadás!)

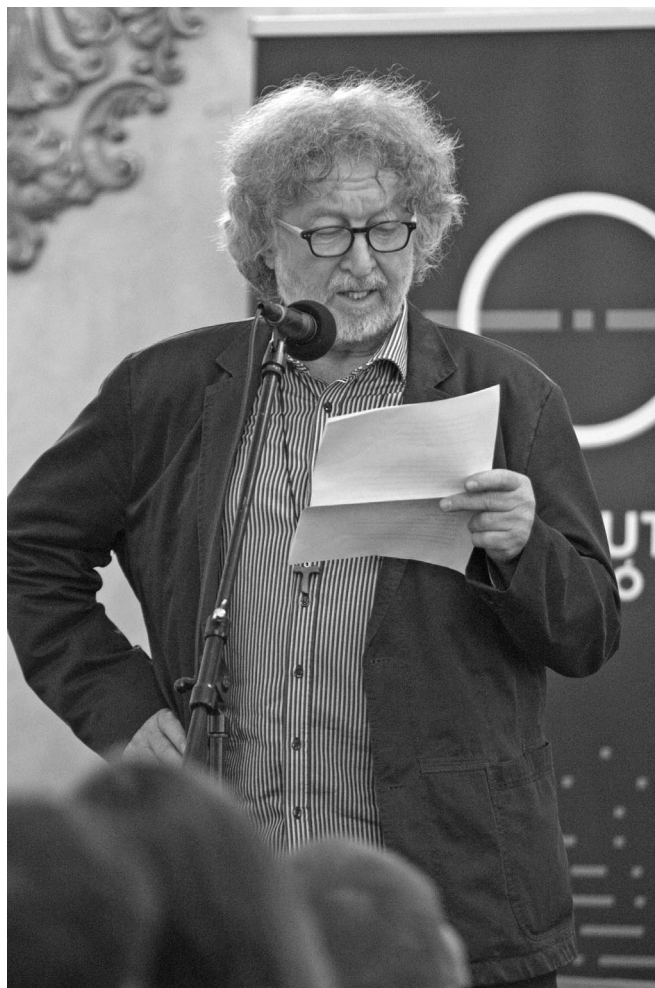
– *A színdarabírás is kísérleti terep számadra? Alkotóként milyen kihívásokat tudsz magad elé állítani még ebben a műfajban, ilyen életművel a hátad mögött?*

– Közhelyesen hangzik, de minden darab megírása kísérlet valamire. És azért hangzik közhelynek, mert minden mű megírása kísérlet valamire. A darabírás annyiban más, hogy a készenlétsége nem a papíron történik meg, hanem a színpadon, vagy bármilyen térben, ahol előadják, színészi közreműködéssel, színpadtechnikai rátétekkel, zenével, mindenfélével. Nekem mint drámaszerzőnek kötelességem ismerni a legújabb színházi törekvéseket, ha nem is kötelességem azokkal tartani, vagy azokhoz idomulni. Ebből a szempontból tartom szerencsésnek azt a szerencsétlen döntésemet, hogy a tavalyi POSZT-ra elvállaltam a válogatás mindenképpen hálátlan feladatát. Gulyás Gáborral, aki a társam volt a válogatásban, illetve Csikós Attilával és Mispál Attilával, akik a segítők voltak, kétszáznál több előadást láttunk szűk egy év leforgása alatt a magyar színpadokon. Nemcsak válogatói szemmel tudtam az előadásokat nézni, hanem a drámaíróval is, aki most visszafelé dolgozott. A látott sokféle színpad- és rendezéstechnikákat visszaidézve, újraképezve, azokból válogatva, akár azokat kontaminálva tudok most már struktúrákat, beszédformákat, jelenetkialakításokat stb. alkalmazni a darabjaimban. Nagyon rám fért ez az atmoszféra, atmoszféra. Hiába volt félszáznál több bemutató ideháza vagy külföldön – és a dramaturgiai közreműködések nem számítom ide –, min-

den újabb darab kötelező megújulást ír elő számomra, új és újabb elmozdulást a színházi megújulások irányába. Mert nem vagyok hivatásos drámaíró (sem), nem kell stílusegységre, konzekvens drámaírói oeuvre kialakítására törekednem. Kísérletezem tehát (egyik korai kötetem mottójaként ezt írtam, és tartom is hozzá magamat mindaddig, amíg írni leszek képes: „Kísérlet járja be Európát / én már csak kádban bálnák közt halni meg”), és örömmel tapasztalom, hogy ezeket a színház felé mutató irodalmi kísérleteimet (a dráma mégiscsak irodalmi műnem) jól és érdeklődéssel fogadják.

– *Mi számodra a költészet és színház viszonya? Több színdarabod alapján azt mondhatjuk, hogy a színpadot is a költészet helyszínévé alakítod.*

– Jó, hogy azt nem mondod, hogy helyszínévé zülleszttem! Komolyabbra fordítva, hosszabb kifejtést, akár könyvnyi elmélkedést igényelne a kérdésed első részének kifejtése. Ami megnehezíti a választ, hogy a költészet és a színház közé beszorult egy harmadik elem, ez pedig a dráma. Kétségtelen, hogy elindíthatom a darabban a költészet felé a színházi megvalósítás hangulatát, de nem feltétlenül határozhatom meg. Annyi bizonyos, hogy költőként elsősorban a nyelvre tudok koncentrálni, a szituációkat és a drámai kellékeket csak ez után tudom számításba venni. De ez sem igaz így! Negyedszázados dramaturg-tevékenységem és -tapasztalatom lehetővé teszi, hogy írás közben állandó rálátásom legyen a színházra, a színpadra, jó esetben a színészekre. Kétségtelen, hogy bár évekig tanítottam dramaturgiát, dráma- és színháztörténetet, illetve dráma- és színházelméletet, tehát valamennyire ismerem a színházi megszólalás nyelvét és szabályrendszerét, többet megengedek magamnak drámaíróként, mint azt az adott keretek lehetővé tennék. De hát, legyen már nekem is öröm és élvezet a drámaírás, ne csak a nézőknek a nézőtérén, jó esetben az előadás megtekintésekor. Fontos számomra, hogy a költészet azokban a darabjaimban is meghatározó szerephez jus-

Felolvasás közben a Versmaratonon (2019, fotó: Vadócz Dávid)

son, amelyek nyelvhasználatát, világát vagy történéseit brutálisan keménynek vagy közönségesnek ítéli meg a közönség, akár a szakmai visszhang is. A színpadon nyilván nem a valóság megörökítésére vagy leképezésére kell törekedni, hanem egy olyan más valóságot megképezni, ami a nézőt a sajátjával tudja szembeállítani, szembeállítani vagy megerősíteni. Ha belegondolunk, az életünk sem más, mint költészet, dráma és próza folyamatos keveredése. Miért jelenne ez meg másként a színpadon?! Amikor eltűnök a kérdéseden, egy szintén közelgő bemutató jár az eszemben. Egy hajdani rádiós munkámból – *Dani a nagy családerdő-*

A Kertész Imre Intézetben 2020 szeptemberében (fotó: Vadócz Dávid)

ben – előbb gyermek-ifjúsági regényt írtam, most pedig színpadra állítjuk Merő Bélával. Miért épp ez jár az eszemben? Egy gyermekotthonos – egyáltalán, vannak még gyermekotthonok? – kisfiú története a hangjáték-regénydarab. Akit eldobott magától az édesanyja, és aki hiába reménykedik abban, hogy legalább ünnepnapokon meglátogatja őt. Eddig ez ke-

mény valóság. Egy éjszaka megjelenik az ablakban egy különös lény, Holdhercegnek hívják, és felajánlja neki, elviszi az anyjához, hogy újra láthassa. Innentől mese. Kék holdsugarparipákon lovagolnak az úton a világ fölött az anyja felé – ez pedig tisztára költészet. Ennek a háromnak a kellő arányban fölhalált és fölkinált kevercse a darab. Felnőttnek, fiatalnak, gyerek-

nek. Valóság és illúzió, mese, sors és sorstalanság – ha jól írtam meg a művet, valamennyi réteg a magunkra ismerésről szól.

– *Önmagadat mindenekelőtt költőként határozod meg, és azt írod gyönyörűen a fenti válaszodban: „Ha belegondolunk, az életünk sem más, mint költészet, dráma és próza folyamatos keveredése!” Versekről, drámáról már esett szó, de a regényíró Zalán Tiborról még nem beszéltünk, márpedig az önmagát ötkötetes regényíróra „kalibrált” szerző, mára négy regénnyel elkészült. Mennyire esett nehezedre a költői lét izgágaságához képest a regényíráshoz szükséges önfegyvelmező munka? Mennyire szeretted meg útközben alkotóként a regény műfaját? Az elképesztő életművedben a Papírváros negyedik darabja nemrégiben jelent/jelenik meg, ugyan még egy kötettel adós vagy, de részarányosan mennyire vagy elégedett a regényíró Zalán Tiborral?*

– A prózaírás számomra nem létforma, végző soron még csak nem is létkérdés. Leginkább létlehetőség. Most két egymásnak látszólag ellentmondó dolgot mondok: nehezen írok, ugyanakkor gyorsan írok. Ez némi magyarázatra szorul. Olykor hihetetlenül sokáig tart, míg ki tudom várni a pillanatot, amikor meg tudok szólalni. Emiatt gyakran kerülök zavarba a határidőket illetően. Az ilyesmit mások ihletnek hívják. Én inkább valami olyasmire gondolok, hogy írás közben az ember valaki/valami metafizikusan létezővel, létezőhöz, létezhetőhöz beszél. Amikor mintegy negyedszázaddal ez előtt hozzákezdtem a *Papírváros* megírásához, egyáltalán nem készültem ötkötetes szörnyetgre. A szörnyeteg részint a terjedelemre, részint annak a velem való bánásmódjára értendő. Nem vagyok seggelős típus, képtelen vagyok sokáig tartó önfegyvelmező munkára. Ezért is lehet, hogy átlagosan hatévenként jelenik meg a *Papírváros* egy-egy kötete. Esterházyval – főleg a közös focik után – sokat beszélgettünk a próza-, illetve versírás mikéntjéről. Ő a napi kötelező penzum híve volt – ez tükröződik a műve roppant terjedelmén is. Az én – általad

elképesztőként aposztrofált – életművem inkább a sokféleségével tüntet, vagy ér el kiterjedést. A regényírást csak így tudtam megszeretni, darabokban, olykor éveket kihagyva egy-egy rész elkészülte után és közben. (Csak remélni merem, hogy ez a műegészeken nem látszik meg.) Mivel a sokműfajúság azzal jár, hogy állandóan jelen vagy – ám változó időkből és intenzitással – a magad alkotói folyamataiban, nem tűnik fel, ha valami félbe- vagy darabokba szakad, időben évekké félcelődik össze. Amennyire én értek, érthetek a regényhez, a regényíró Zalánnal elégedett vagyok, ennél több „regényesség” nincs benne. Mivel a *Papírváros* nem önéletrajzi regény, több fikción nincs is annál, amit az utolsó kötetben el fogok lőni. Ez persze azzal jár, hogy egy potenciális fiatalabb olvasó még megszületni sem kezdett, amikor én már elkezdtem írni a regényciklust, így lehetséges, hogy rajtam kívül kevesen emlékeznek az első könyvekben megírtakra. Az is lehet, hogy még én sem. Ha a legjobbat feltételezem, és újabb fél évtized múlva napvilágot lát az ötödik, lezáró kötet (ha megírom, és még élek), és a Kortárs Kiadó (ha még lesz, és egyáltalán, a könyvkiadás létezik még) méltatja majd a vállalkozást arra, hogy az öt kötetet egyetlen nagy könyvben adja ki, akkor nyilván elégedett leszek magammal. Hónom alatt a várhatóan vaskos könyvvel elvonulok őrsegi birtokunkra (ha lesz még, és lesz kedvem vonuláshoz), és elejétől a végéig elolvasom, mit írtam. Akkor talán az is ki fog derülni a számomra, ki voltam prózaíróként az elmúlt bő negyedszázadban!

Kürti László

Kürti László
(1976, Vásárosnamény) költő,
szerkesztő, Mátészalkán él,
Bella István-díjas